

Čisto, dobro osvjetljeno mjesto... Čuvanje evropske perspektive na Zapadnom Balkanu

/ Piše: Majlinda Bregu, Generalna sekretarka, Vijeće za regionalnu saradnju (RCC)

"-Šta je sat vremena? -Meni predstavlja više nego tebi. -Sat vremena je isti. -Ne. Nije."

Ljudi vrijeme doživljavaju na različite načine. U našem regionu, osjećaj prošlosti i njegove preplavljajuće emocije i dalje definiraju vrijeme u kojem živimo. Ovaj dio Evrope se mnogo promijenio u proteklih 20 godina, ali još uvijek nije na putu brzog napretka. *Adagio lento* je ritam koji ga prati.

Prije 20 godina je u Sarajevu osnovan Pakt stabilnosti. Okupio je svjetske lidere kako bi stavili tačku na ratove u našoj regiji i utvrdili tok saradnje u pravcu mira-sigurnosti-stabilnosti-razvoja. Taj pakt danas zamjenjuje Proces regionalne saradnje, mantra koja govori mnogo o potrebi da stojimo jedni uz druge u svijetu koji se brzo mijenja.

Mnogo toga se promijenilo od 1999. godine. Međutim, ova regija je i dalje skup paradoksa.

Izrađene su ambiciozne politike i postignuta je ekonomska stabilnost (stopa ekonomskog rasta je 2019. godine iznosila 3,5%).

Prije mnogo godina, bilo je opasno voziti se iz jednog mjesta u drugo. Danas je situacija drugačija. Nema opasnosti. Osim puteva koji nisu značajno bolji nego ranije.

Prije 20 godina, mnogi koji su potražili utočište iz ratnih područja vraćali su se kući. Danas je čak 39% mladih (podatak iz Balkanskog barometra za 2019.) spremno otići u potrazi za izgubljenom nadom.

Prije 20 godina, na sceni je bio razvoj demokratije. Danas, 70% građana u regiji ne vjeruje svojim vladama, parlamentima i pravosuđu. (podaci iz Balkanskog barometra za 2019.)

Prije 20 godina, privatna preduzeća gotovo da nisu ni postojala kao ni direktna strana ulaganja. Priliv direktnih stranih ulaganja u regiji do danas je skoro udvostručen, zabilježivši rast sa 3,6 milijardi eura 2010. godine na 6,6 milijardi 2018. godine.

Prije 20 godina, niko nije govorio o trgovini, tehnološkom razvoju, pokretanju novih preduzeća ili digitalnom programu, pametnim gradovima i ulaganju u ljudski kapital. Danas region spremno prihvata koncept izgradnje regionalnog ekonomskog prostora, iako ne teče sve baš glatko.

Prije 20 godina, pokrenut je Proces stabilizacije i pridruživanja sa listom potrebnih reformi. Od tada je samo Hrvatska postala članica EU. Ostale zemlje se bore da održe taj kurs, a proces proširenja je u 'melanholičnoj' fazi.

I sama sam svjedočila različitim periodima našeg evropskog poduhvata. Svaki put kad ih se prisjetim, ne uspijevam ih sve razumjeti. Ponekad se čini da smo tokom svih tih godina više tražili zabavu u naletu blještavila i uspjeha, nego što smo bili fanatično posvećeni evropskoj promjeni kod kuće, a povremeno se čini da se ljestvica neprestano podiže.

Iako je članstvo u EU i dalje krajnji cilj svih šest ekonomija, pred nama je i dalje dug put. Iako 56% građana u regiji podržava članstvo u EU, održavanje narativa o perspektivama članstva nije nimalo jednostavan zadatak.

Istina. EU je jedinstvena i najvažnija poluga u regiji za promoviranje demokratije, vladavine prava i poštivanja osnovnih prava i manjina.

Istina. Evropske integracije su glavni pokretač u ekonomskom, političkom i geopolitičkom životu na ZB. Ne smijemo zaboraviti da udio EU u direktnim stranim ulaganjima i izvozu u regiji znatno premašuje 70%. Ipak, različiti akteri igraju svoju ulogu, stvarajući strah, sumnju i dugove dok koriste energiju, infrastrukturu, tržišta i tehnologiju. Svaki put kad EU skrene pažnju sa regiona, budimo hrabri i recimo otvoreno: nova (kulturalna) revolucija je za vratima. Dok demokratija gubi zamah širom svijeta, regionu je gotovo nemoguće da zauzme čvrst stav prema angažmanu vanjskih aktera.

Istina. Šansa za eventualno članstvo u EU je svih ovih godina bila pokretačka snaga za sve zemlje Zapadnog Balkana. To je bio prevladajući faktor koji je podsticao zemlje da se uzajamno angažiraju na pozitivniji način, te da se bave ne samo domaćim problemima sa kojima se suočavaju, nego i nerazriješenim pitanjima unutar regije.

Prije 20 godina, u regiji su ogorčenost i problemi sa identitetom bili veliki, i bilo ih je najteže pomiriti. Međutim, potreba za strateškim dijalogom o budućnosti Evrope između ekonomija naše regije i EU nije vezana samo za geopolitiku i treće igrače. Bilo kakav nedostatak perspektive i nade za pridruživanje Evropi stvorio bi vakuum koji ne mogu popuniti isključivo vanjski akteri. Populističke, autoritarne i neliberalne politike mogu biti još opasnije u iskorištavanju nacionalnih, socijalnih i ekonomskih razlika. Identiteti se mogu koristiti za podjele, ali i za ujedinjavanje.

Ovo su vremena donošenja odluka za Zapadni Balkan (ZB), a pritom mislim na važne odluke o našoj budućnosti i perspektivama. Postoje izazovi koji jednostavno ne mogu čekati! ZB se treba pobrinuti da odluku o evropskoj perspektivi prate odlučne mjere u tom pravcu, a EU treba prakticirati svoj pristup zasnovan na zaslugama, nagrađujući one koji ostvaruju rezultate. Cijena za nedjelovanje i dozvoljavanje daljeg skretanja s puta bi mogla biti visoka. Potpirivanje bilateralnih sporova ne donosi nikakve koristi nikom od učesnika – a njihovo nerješavanje blokira budućnost čitavog susjedstva, jer se posljedice prelijevaju na sve zajedničke poduhvate, a čitav Zapadni Balkan postaje njihov talac.

Evropa je ujedno i stanje uma, i zato je regiji potrebna preoblikovana strategija za politički angažman, kako bi se podržale trajne reforme na lokalnom nivou. Region mora prebaciti jezik i pažnju sa datuma pridruživanja EU, neosnovanog straha od proširenja ili zamora od proširenja, na stvarnu demokratsku transformaciju regiona. Ona treba osnažiti i koristiti jezik jedinstva među građanima, jačajući domaće reforme i regionalnu saradnju koja doprinosi ekonomskom razvoju regije.

Evropske integracije Zapadnog Balkana nisu teritorijalni program. One predstavljaju transformacijski program. Niko ne očekuje pokazivanje manjka osjetljivosti ili emotivnih struktura. Ali ako se nastavimo fokusirati na razlike umjesto da svijet posmatramo kroz prizmu saradnje, time jednostavno prizivamo neprihvatljiv rizik. Mi smo malo tržište sastavljeno od malih zemalja. Kako kaže jedan od očeva EU, Paul Henri Spaak: "postoje dvije vrste zemalja u Evropi, -male zemlje i male zemlje koje još nisu shvatile da su male."

Imajući u vidu trenutni kontekst sa različitim preprekama trgovini, transportu i kretanju, jasno nam je da regija treba pokrenuti ozbiljan i sveobuhvatan program koji će predstavljati podršku i pomoć u razrješavanju ovih pitanja. za podršku, pomoć i olakšavanje.

74% građana u regiji vjeruju da će regionalna saradnja promijeniti njihove živote pozitivno i većom brzinom.

Iznenadeći? Građani govore jezikom jedinstva. Jačanje domaćih reformi i regionalne saradnje uticat će na socioekonomski razvoj regije, i ono je recept za bolju regiju.

Vrijeme prolazi i sve nas ostavlja u značajnoj neizvjesnosti koja daleko više govori o tome koliko stvari je sada na kocki. Prošlost je i dalje prisutna, vizija budućnosti je možda sumorna, ali mnogo smo izgubili i zbog različitih nepravdi. Jedan protraćeni sat jednak je godinama borbe da uhvatimo korak sa ostatkom svijeta.

Da, Zapadni Balkan je za Evropu nedovršeni posao. Ništa istinski dobro neće proizići iz smanjene perspektive EU, ali ništa se neće desiti ako se ne prisjetimo da se trebamo pobrinuti i transformirati naš "mali dom" u čisto, dobro osvjetljeno mjesto...

Usput, "Čisto, dobro osvjetljeno mjesto" je naslov jedne od priča Ernesta Hemingwaya. Vremena su bila drugačija, ali je priča ista. Još uvijek.